

10. kapitola

Ďalšie vysoké školy a najbližšie spolupracujúce inštitúcie v meste

10. 1 Akadémia umení v Banskej Bystrici

tvorí významnú súčasť siete verejných vysokých škôl na území mesta Banská Bystrica. K jej zriadeniu došlo dňa 1. júla 1997, podľa zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 156 /1977 Z. z. a n., ako vysokoškolskej inštitúcie umeleckého zamerania s dvoma fakultami: **Fakultou múzických umení** a **Fakultou výtvarných umení**. Na základe kladného stanoviska Akreditačnej komisie, poradného orgánu vlády SR a po súhlase Ministerstva školstva SR bola Katedra herectva a réžie Fakulty múzických umení, rozhodnutím rektora AU ku koncu roku 1998, transformovaná na **Fakultu dramatických umení**. V roku 2006 Akadémia umení v Banskej Bystrici splnila podmienky pre priznanie práv uskutočňovať doktorandské štúdium v oblasti hudobného a výtvarného umenia v dennej i externej forme. Poskytovaním trojstupňového vysokoškolského vzdelávania tak škola certifikovala svoj univerzitný charakter v rámci európskeho vysokoškolského a výskumného priestoru.

Prvým rektorom Akadémie umení v Banskej Bystrici bol, do 31. augusta 2000. prof., PhDr. Alexander Melicher, CSc. Po ňom bol počas ďalšieho funkčného obdobia rektorom doc. PaedDr. Mgr.art. Vojtech Didi, mimoriadny profesor. Od septembra 2003 do februára 2004 bola funkciou rektorky poverená doc. PhDr. Zuzana Martináková, CSc. Od februára 2004 bol ďalšie funkčné obdobie opäť rektorom Vojtech Didi. V ďalších voľbách r. 2008 bol AS do funkcie rektora zvolený doc. Mgr. art. Matúš Ol'ha, mimoriadny profesor. Vedno s nim vedenie akadémie tvorili prorektori doc. Mgr. Art. Mária Strenáčiková, CSc., prof. Ľudovít Hološka, akad. maliar, PaedDr. Peter Vitko, kvestorka Ing. Petra Virágová. Predsedom Akademického senátu je Mgr. Art. Juraj Sarvaš. Kancelárkou rektora je Ing. Danica Šimková. Sídлом rektorátu a vedenia troch fakúlt akadémie, sa stali a sú nimi až doposiaľ, renovované budovy na ulici Jána Kollára 20 v Banskej Bystrici. V AR 2011/2012 študuje na troch fakultách do 600 študentov.

Zámer pripraviť zrod školy tejto školy sa zrodil hlavne z potreby vytvoriť umeleckú vzdelávaciu inštitúciu v centrálnej oblasti Slovenska, ktorá by nadväzovala na dlhodobé korene umeleckých tradícií v regióne a dala možnosť umeleckému rozvoju záujemcov, osobitne talentov. Akadémia sa zameriava na rozvoj tvorivých vedomostí a nadania s cieľom vyškoliť svojich študentov na najvyššej úrovni v oblasti hudby, výtvarného umenia a dramatického umenia, ktoré im umožní nájsť zamestnanie v príslušnej oblasti na Slovensku i v zahraničí. Vychádzajú z domá-

cej a európskej tradície, kladie si za cieľ rozvíjanie moderných pokrokových foriem vzdelávania umelcov, s možnosťou konfrontácie a výmeny s najnovšími súčasnými svetovými trendmi. Odborným zameraním patrí k najvyšším vzdelávacím inštitúciám na Slovensku, z ktorých žiadna nemá rovnakú či totožnú obsahovú a formálnu štruktúru.

Svojou koncepciou a zámermi AU vytvára priestor na prezentáciu a výmenu pluralitných umeleckých orientácií, ako aj vedeckých a pedagogických názorov v oblasti umenia a umeleckého vzdelávania. Spolupráca medzi Akadémiou umení a Univerzitou Mateja Bela prebieha hlavne v oblasti výmeny poznatkov a skúseností, osobitne na úrovni katedier s príbuznou odbornou umeleckou či vedeckou orientáciou. Základnými organizačnými súčasťami akadémie sú aj v súčasnosti jej tri fakulty. Ich stručný vývoj i súčasnosť prehľadne ilustrujeme v ďalšej časti.

Fakulta dramatických umení - má za cieľ pripravovať študentov pre umeleckú a pedagogickú dráhu profesionálov divadelného a audiovizuálneho herectva činohernej a audiovizuálnej režijnej tvorby, divadelnej teórie a súčasne dramaturgie, scenáristiky a audiovizuálnej tvorby v oblasti filmového umenia a multimédií. V súčasnosti ponúka bakalárske a magisterské štúdium divadelných a filmových umení: Divadelná dramaturgia a réžia, Filmová dokumentárna tvorba, Filmová dramaturgia a scenáristika a Herectvo. Doktorandské štúdium je možné v odbore Divadelná veda.

Fakulta, na ktorej v súčasnosti študuje približne 200 študentov, vznikla k 1. januáru 1999. V čase svojho vzniku fakulta mala študentov denného štúdia v študijnom programe Divadelné umenie - herectvo a Divadelné umenie – réžia. Fakulta postupne prekonávala personálno-kvalifikačné a tiež priestorové problémy. K skvalitneniu odborno-pedagogickej či umeleckej činnosti fakulty, prispieval príchod renomovaných umeleckých osobností. K vytvoreniu vhodných priestorových podmienok pre činnosť fakulty prispelo najmä získanie objektu Spoločenského domu Pozemných stavieb v Banskej Bystrici v roku 2006.

Prvou dekanou fakulty sa stala prof. Božidara Turzonovová. Neskôr bol vedením fakulty poverený prof. Ing. Ivan Stadtrucker, CSc. V rokoch 2006 - 2008 bol dekanom fakulty doc. M. Oľha. Po zvolení Akademickým senátom za rektora akadémie ho v tejto funkcii vystriedal novozvolený dekan, doc. Mgr. Milan Švehlík, ArtD.

V súčasnosti fakulta uskutočňuje štúdium v programoch Divadelné umenie – herectvo a Filmové umenie - dokumentárna tvorba v bakalárskom i magisterskom stupni a v študijných programoch Divadelné umenie – dramaturgia, Réžia a filmové umenie – dramaturgia a scenáristika v bakalárskom stupni. Od roku 2010 je akreditované doktorandské štúdium v študijnom odbore Divadelné umenie a študijný program Divadelná réžia v magisterskom stupni. Výučbu a ďalšie základné úlohy na fakulte v súčasnosti zabezpečujú štyri katedry: Katedra dokumentárnej tvorby, Katedra divadelnej dramaturgie, réžie a teatrológie, Katedra filmovej dramaturgie a scenáristiky a Katedra herectva.

Fakulta dramatických umení nadviazala a rozvíja kontakty s podobnými vzdelávacími inštitúciami v Česku, Slovinsku, Estónsku, Poľsku, na Ukrajine, v Srbsku a Chorvátsku.

Fakulta múzických umení ponúka bakalárske a magisterské vzdelanie denného štúdia v hudobných odboroch: Kompozícia a dirigovanie zboru, Hra na orchestrálne nástroje, Hra na klávesové nástroje, Vokálna interpretácia. Odbory: Hudobné umenie, Hudobná interpretácia a Teória hudobnej interpretácie, možno študovať na treťom, doktorandskom stupni, dennou i externou formou štúdia.

Pravidelnou súčasťou umelecko-vzdelávacieho procesu je koncertné účinkovanie študentov a pedagógov, v rámci interných (na pôde FMU) a externých koncertných podujatí, doma i v zahraničí. K hlavným zámerom školy a jej jednotlivých katedrií, patrí zvyšovanie kvality umelecko-vzdelávacieho procesu, ku ktorému výraznou mierou prispieva systematický výskum a vývoj v oblasti umenia a vedy a vedecko-výskumná činnosť pokračujúcich medzinárodných programov, spoločné organizovanie letných kurzov, workshops, masterclassov, praktických seminárov, súťaží, vedeckých a umeleckých seminárov, konferencií a sympózií. Jednotlivé študijné programy sú zamerané na rozvíjanie samostatnej umeleckej tvorivosti, na schopnosť invenčného a jedinečného myslenia, výsledkom ktorého sú umelecké výkony, dosahujúce medzinárodnú úroveň.

K prioritným zámerom FMU patrí tiež zahraničná spolupráca, ktorú systematicky pripravuje a rozvíja aj vzhľadom na svoj dlhodobý program. Už v predchádzajúcich rokoch fakulta nadviazala spoluprácu s viacerými umeleckými a kultúrnymi inštitúciami z viacerých krajín Európy a zámoria a od akademického roku 2004/2005 úspešne realizuje mobility študentov a pedagógov v rámci programu SOCRATES/ERASMUS.

Dekanom fakulty k 1. 9. 2011 je doc. V. Didi. Úlohy fakulty zabezpečuje šesť katedrií: Katedra dychových nástrojov, Katedra klávesových nástrojov, Katedra kompozície a dirigovania, Katedra strunových nástrojov, Katedra teoretického základu, Katedra vokálnej interpretácie. Na fakulte študuje do 160 študentov.

Fakulta výtvarných umení - uskutočňuje akreditované študijné programy vo všetkých troch stupňoch štúdia. Na 1., bakalárskom stupni sú to odbory: Audiovizuálne médiá / Intermédia a digitálne médiá, Grafika, Maľba, Sochárstvo. Na 2., magisterskom stupni je to odbor: Voľné výtvarné umenie. Na 3., doktorandskom stupni štúdia ide o odbor: Voľné výtvarné umenie, a to v dennej a externej forme štúdia. Katedra realizuje tiež doplnujúce pedagogické štúdium. Výučbu i ďalšie úlohy na fakulte zabezpečuje päť katedrií: Katedra grafiky, Katedra intermédií a digitálnych médií, Katedra maľby, Katedra sochárstva, Katedra teórie a dejín výtvarného umenia. Dekanom fakulty k 1. 9. 2011 je doc. Juraj Sapara, akad. sochár.

V programoch, ktoré sa realizujú na Fakulte výtvarných umení sa kladie veľký dôraz na samostatné aktivity študentov a invenčnosť ich myslenia. V rámci pedagogického procesu sa preferuje dialogická forma výučby v ateliéroch, čo znamená, že pedagóg citlivo a individuálne vedie študenta k tomu, aby bol schopný položiť si relevantné otázky v intenciách daného programu, aby vedel nazerať na problém

z viacerých aspektov a formulovať analytický a kritický pohľad na daný problém, na seba a svet. V priebehu štúdia sa venuje veľká pozornosť hodnoteniu priebežných prezentácií a výstupov prác študentov. Fakulta výtvarných umení vedie študentov k takému stupňu vizuálnej gramotnosti a estetického vedomia, aby mohli v intenciách výtvarných médií a technológií optimálnym spôsobom hľadať a nachádzať svoju ľudskú a umeleckú identitu.

Významnú súčasť pre činnosť akadémie a jej jednotlivých fakúlt predstavuje **akademická knižnica**. Hlavným poslaním je informačné zabezpečenie pedagogického procesu a umelecko-vedeckej práce pedagogických zamestnancov, študentov vysokej školy, ale aj používateľov z iných pracovísk. Informačnými fondmi, knižnicou, bibliografickou, dokumentačnou a rešeršnou činnosťou, sa podieľa na zdokonaľovaní informatickej gramotnosti študentov akadémie všetkých študijných zameraní. Špecializuje sa hlavne na budovanie knižničného fondu zameraného na literatúru z oblasti hudobného, výtvarného a dramatického umenia (knihy, monografie, encyklopédie, slovníky, učebnice, hudobniny, notový materiál, partitúry slovenských a svetových skladateľov). Má k dispozícii domáce a zahraničné periodiká umeleckého zamerania, ale aj spoločenskovedné periodiká z oblasti literatúry, kultúry a príbuzných odborov. V študovni knižnice je 25 študijných miest. Je vybavená kvalitnou audiovizuálnou a multimedialnou technikou, s možnosťou použitia audiovizuálnych nosičov. Na samostatné komponovanie slúži syntetizátor (možnosť pripojenia slúchadiel). Používatelia môžu využiť bezplatné pripojenie na internet s elektronickou poštou. Knižnica automatizovane spracováva knižné a časopisecké prírastky, vytvára vlastné on-line katalógy.

10.2 Fakulta zdravotníctva Slovenskej zdravotníckej univerzity v Bratislave so sídlom v Banskej Bystrici

vznikla 1. júla 2005 ako jedna zo štyroch fakúlt Slovenskej zdravotníckej univerzity v Bratislave, ktorá je vysokou školou univerzitného typu, pôsobiaca v rezorte Ministerstva zdravotníctva SR. Prvý rok po svojom vzniku fakulta pôsobila v budove Strednej zdravotníckej školy v Banskej Bystrici. Od 12. septembra 2006 je jej sídlom areál bývalých Radvanských vojenských kasární na Sládkovičovej ulici 21 v Banskej Bystrici.

Dekanom v prvom funkčnom období rokov 2005-2009 bol prof. MUDr. Svezotzár Dluholucký, CSc. Vedno s nim tvorili vedenie fakulty doc. PhDr. Beáta Frčová, PhD., MPH, prvá prodekanka, s kompetenciou pre pedagogickú činnosť a prof. MUDr. Karol Kráľinský, PhD., prodekan pre vedu, výskum a rozvoj. Všetci menovaní sú vo funkciách aj v druhom funkčnom období 2009 – 2013. Predsedníčkou Akademického senátu fakulty je PhDr. Tatiana Rapčíková, PhD.

Vo svojej činnosti a aktivite Fakulta zdravotníctva vychádza z poslania a cieľov Slovenskej zdravotníckej univerzity v Bratislave. Poskytuje hlavne kvalitné vzdelanie študentom v študijných odboroch Ošetrovateľstvo, Fyzioterapia, Urgentná zdravotná starostlivosť a Laboratórne vyšetrovacie metódy v zdravotníctve.

V dlhodobom zámere je to tiež vzdelávanie vo všetkých zdravotníckych odboroch, dôležitých vzhľadom na zdravotnícku prax a jej potreby.

Počet študentov na fakulte v akademickom roku 2011/2012 je 936 v dennej aj v externej forme štúdia. Okrem výučby v akreditovaných študijných programoch fakulta realizuje aj špecializačné štúdium pre kategóriu *sestra* v troch špecializačných odboroch, kde počet študujúcich sestier dosahuje dvesto. Do prvých ročníkov v dennej a v externej forme je zapísaných 408 študentov.

Základnými organizačnými súčasťami fakulty je šesť odborných **katediér**: Katedra fyzioterapie, Katedra urgentnej zdravotnej starostlivosti, Katedra ošetrovateľstva, Katedra spoločných disciplín, Katedra klasických disciplín a Katedra laboratórných vyšetrovacích metód. Spomedzi 24 vyučujúcich z radov lekárov, ktorí zabezpečujú pravidelnú odbornú výučbu, sú štyria univerzitní profesori a štyria docenti²⁰².

Prioritným poslaním fakulty je príprava odborníkov s požadovaným odborným zdravotníckym vzdelaním, ktorí budú nielen teoreticky a prakticky odborne erudovaní, ale budú aj reprezentantmi mravných a etických hodnôt, súvisiacich s občianskou zodpovednosťou, demokraciou, humanizmom a toleranciou. Svoju činnosť fakulta ďalej orientuje na rozvoj vedeckého poznania v oblastiach, ktoré sú predmetom štúdia. Príprava absolventov je zameraná hlavne na ich aktívny a profesionálne adekvátny podiel na zdravotnej starostlivosti vo všetkých jej zložkách a tiež na ochranu a podporu zdravia občanov so zameraním na regióny a jednotlivé komunity.

Vo vzdelávaní zdravotníckych pracovníkov pri získavaní základnej kvalifikácie fakulta dôsledne akceptuje smernice Európskej únie, aby ich vzdelanie bolo kompatibilné so vzdelávaním zdravotníckych pracovníkov v Európe a aby sa mohla uskutočňovať vzájomná výmena študentov. V záujme dosiahnutia vytýčených cieľov fakulta nadväzuje spoluprácu hlavne s ostatnými fakultami rovnakého zamerania a poslania v SR a v zahraničí.

10.3 Bankový inštitút – zahraničná vysoká škola, a. s, Praha.

Vysokou školou, ktorá má vzdelávacie centrum v Banskej Bystrici je **Bankovní inštitút vysoká škola (BIVŠ) a. s, Praha**. BIVŠ vznikol v júni 1999 v Prahe ako prvá súkromná vysoká škola v Českej republike. Na Slovensku pôsobí od roku 2002. Má status zahraničnej vysokej školy so sídlom v Banskej Bystrici a začleňuje sa do systému slovenských vysokých škôl. Bansko-bystrické centrum zabezpečuje vzdelávanie v bakalárskom i magisterskom stupni štúdia. Má konzultačné strediská v Liptovskom Mikuláši, Galante a v Prešove. Zameriava sa na vytvorenie systému profesijne orientovaného vzdelávania hlavne pre oblasť bankovníctva a

²⁰² **Profesori a docenti FZ SZU B. Bystrica:** prof. MUDr. Svetozár Dluholucký, CSc., prof. MUDr. Peter Kothaj, CSc., prof. MUDr. Karol Kálinský, PhD., prof. MUDr. Myrón Malý, PhD., doc. RNDr. Roman Alberyty, PhD., doc. PhDr. Beáta Frčová, PhD., doc. MUDr. Cyril Klement, CSc., doc. MUDr. Igor Martulia, PhD.

tiež vo finančno-právnej sfére. Sídлом je budova na Námestí slobody 3, Banská Bystrica. Štatutárnym zástupcom zahraničnej vysokej školy, Bankovní institut vysoká škola, a. s., Praha v SR je prorektor BIVŠ, prof. Ing. Jozef Medveď, PhD.

Bankovní institut vysoká škola, a.s., Praha a Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, sa podľa dohody z roku 2008, zaviazali spolupracovať v pedagogickej, vedeckovýskumnej, publikačnej a edičnej oblasti. V pedagogickej oblasti dohoda predpokladá okrem iného spoluprácu pri zabezpečení vyučovacieho procesu, vo využívaní knižničného fondu pre študentov a zamestnancov, prípravu spoločných študijných materiálov a pod. Vo vedeckovýskumnej oblasti ide o účasť na domácich a medzinárodných výskumných projektoch a tematické stáže a praxe pre študentov a zamestnancov. Publikačná a edičná činnosť predpokladá prípravu spoločných vedeckých publikácií a vzájomné recenzie vedeckých a odborných článkov, monografií a dizertačných prác.

10. 4 Metodicko-pedagogické centrum - Regionálne pracovisko Banská Bystrica,

je ďalšou vzdelávacou inštitúciou na území mesta. Plní dôležitú funkciu najmä vo vzťahu k školským pracoviskám, či ich zamestnancom v meste i v celom širokom regióne. Kompetencie jeho pôsobnosti sú vymedzené zriaďovateľom, Ministerstvom školstva, vedy, výskumu a športu (MŠVVŠ) SR, podľa zákona NR SR č. 596/2003 Z. z. o štátnej správe v školstve a školskej samospráve. Zabezpečuje funkčný, efektívny a kvalitný systém kontinuálneho vzdelávania a odbornometodického poradenstva pre pedagogických pracovníkov a odborných zamestnancov škôl a školských zariadení. K jeho základným činnostiam patrí získať, spracovávať a sprostredkovať informácie potrebné pre odbornometodické skvalitňovanie práce škôl a školských zariadení vo svojej pôsobnosti. V záujme plnenia svojho poslania MPC úzko spolupracuje so školami a školskými zariadeniami v zriaďovateľskej pôsobnosti samosprávnych miest, obcí, regiónov a krajských školských úradov Slovenskej republiky.

Pôvodný názov inštitúcie bol *Metodické centrum Banská Bystrica*. Vzniklo v roku 1991, ako nástupnícka organizácia *Ústavu pre ďalšie vzdelávanie učiteľov* a potom *Krajského pedagogického ústavu Banská Bystrica*, ktorý tu existoval až do začiatku 90. rokov a to s pôsobnosťou pre celý Stredoslovenský kraj. Jeho zriaďovateľom bolo Ministerstvo školstva, mládeže a športu SR. Začiatkom februára 1996 došlo k zmene štatútu. Metodické centrum začalo poskytovať vzdelávací servis a odbornometodické riadenie aj pre základné školy a neskôr i pre materské školy. Len do roku 2002 absolvovalo v Metodicko-pedagogickom centre kvalifikačné skúšky 5573 pedagogických zamestnancov a vzdelávanie vedúcich pedagogických zamestnancov ukončilo 1853 účastníkov. V júli 2002 došlo premenovanie organizácie na *Metodicko-pedagogické centrum v Banskej Bystrici*. Jeho viacročným riaditeľom bol Miroslav Valica.

V roku 2008 došlo k spojeniu všetkých MPC na Slovensku do jedného právneho subjektu, s pôvodným názvom, *Metodicko-pedagogické centrum*. Jeho sídlom, na čele s *Generálnym riaditeľstvom*, sa stala Bratislava. Jedno z jeho troch základ-

ných pracovísk, pobočiek, odvtedy tvorí *Metodicko-pedagogické centrum - Regionálne pracovisko* (MPC RP) *Banská Bystrica* so svojimi detašovanými pracoviskami v Žiline a Trenčíne.²⁰³

Sídлом MPC RP Banská Bystrica aj v súčasnosti pôvodná budova centra, Horná ulica 97, v Banskej Bystrici. Zo 45 pracovníkov regionálneho centra je 25 učiteľov a 20 ďalších zamestnancov. Riaditeľkou regionálneho pracoviska je Ing. Iveta Vargová. Zástupcom riaditeľky pre pedagogickú činnosť je Ing. Marián Valent, PhD., zástupcom riad. pre ekonomický úsek Ing. Milan Podprocký.

Spolupráca medzi banskobystrickým metodicko-pedagogickým centrom a jeho predchodcami na jednej strane a Univerzitou Mateja Bela a jej predchodkýňami, menovite Pedagogickou fakultou v Banskej Bystrici na strane druhej, má dlhodobé, viac ako polstoročné tradície. Metodicko-pedagogické centrum, či predtým Krajský pedagogický ústav, v rámci svojej činnosti na úseku ďalšieho vzdelávania učiteľov i zamestnancov škôl a školských zariadení systematicky organizovali na pôde mesta i v celom regióne, pravidelné vzdelávacie kurzy, semináre, konzultácie, obhajoby kvalifikačných prác a pod. Aktívnymi prednášateľmi, metodikmi, konzultantmi, členmi jednotlivých komisií a p. boli od začiatku početní pracovníci jednotlivých vysokoškolských pedagogických prípraviek, a po vzniku UMB pracovníci hlavne jej učiteľských fakúlt.

Výsledkom aktívnej spolupráce *centra* s učiteľmi UMB vzniklo viacero úspešných vzdelávacích programov, ktoré učitelia základných a stredných škôl s obľubou vyhľadávali a radi sa ich zúčastňovali. Vzájomnou spoluprácou vznikali lektorské dvojice aj tímy, ktoré rozvíjali kompetencie metodikov MPC a vysokoškolských učiteľov UMB v priamom kontakte s učiteľmi v praxi. Aj v nových podmienkach systematicky pokračuje proces uvedenými formami spolupráce a vzájomného odovzdávania skúseností učeniú sa medzi metodikmi centra (v súčasnosti už učiteľmi pre kontinuálne vzdelávanie) a vysokoškolskými učiteľmi. Pokračuje tiež úzka spolupráca medzi súčasnými pracovníkmi MPC a tými, ktorí sa po absolvovaní doktorandského štúdia stali zamestnancami UMB. K výmene poznatkov a skúseností medzi pracovníkmi oboch inštitúcií dochádza aj vďaka spolupráci na projektoch v etickej výchove i na ďalších odborných úsekoch.

Svedectvom plodnej spolupráce je aj množstvo metodických publikácií a príspevkov v časopise *Pedagogické rozhľady*. V rámci kooperácie MPC s Katedrou elementárnej a predškolskej pedagogiky Pedagogickej fakulty UMB a jej zamestnancami, najmä prof. B. Kosovou, v priebehu uplynulých rokov bolo uverejnených viacero príspevkov i publikácií, ktoré podporili zmeny od tradičného k humanistickému vzdelávaniu. Spolupráca pokračuje tiež v rámci spoločných pracovných skupín pri spoluorganizovaní celoslovenských alebo medzinárodných konferencií. Ako príklad uvádzame medzinárodnú konferenciu „Kríza učiteľskej profesie,“ ktorá bola v roku 2006.

²⁰³ Dve ďalšie pracoviská bratislavského riadiaceho MPC súčasne tvoria: 1., Regionálne pracovisko Bratislava so svojimi detašovanými pracoviskami v Nitre, Trnave, a v Komárne, 2., Regionálne pracovisko Prešov so svojím detašovaným pracoviskom v Košiciach.

10. 5 Štátna vedecká knižnica v Banskej Bystrici

je verejnou, kultúrnou, informačnou, vedeckovýskumnou a vzdelávacou inštitúciou v priamom riadení Ministerstva kultúry SR. Plní úlohy celoslovenského a regionálneho charakteru, ktorými je poverená na základe zriaďovacej listiny a Zákona č. 183/2000 Z. z. o knižniciach a Zákona č. 206/2009 Z. z. o múzeách a galériách a o ochrane predmetov kultúrnej hodnoty. Zabezpečuje slobodný prístup k informáciám a poznatkom šíreným na všetkých druhoch nosičov.

Knižničný fond ŠVK predstavuje 1,700.000 dokumentov v klasickej a elektronickej podobe. Dokumenty knižnica získava na základe Zákona č. 535/2003 Z. z. o povinných výtlačkoch, darmi, domácou a zahraničnou kúpou a prostredníctvom medzinárodnej výmeny. Svoje služby knižnica poskytuje širokému a rôznorodému spektru používateľov, čo ovplyvňuje jej akvizičnú politiku, skladbu knižničných fondov a spektrum poskytovaných knižnično-informačných služieb. Služby knižnice sú zamerané na používateľov od 15 rokov, ktorým je k dispozícii 14 špecializovaných študovní, pracovisko pre slabozrakých a nevidiacich a centrum poézie. Ročne knižnica realizuje okolo 350.000 výpožičiek a navštívi ju okolo 120.000 návštevníkov, ktorí využijú jej knižnično-informačné služby. Ďalších približne 100.000 návštevníkov ročne navštívi vzdelávacie a kultúrne podujatia organizované knižnicou. Najpočetnejšiu skupinu používateľov – takmer 70 %, tvoria študenti vysokých škôl, čo je najmä výsledkom snáh knižnice o kontinuálne rozširovanie spolupráce s vysokými a strednými školami. Formou úvodných prednášok do štúdia, workshopov, exkurzií, kurzov informačnej výchovy, študentských konferencií a odborných seminárov k dejinám knižnej kultúry vychováva potenciálnych používateľov knižnično-informačných služieb.

S Univerzitou Mateja Bela a ďalšími vysokými školami so sídlom v Banskej Bystrici má Štátna vedecká knižnica podpísané dohody o spolupráci, zamerané na realizáciu integrovaných vedeckovýskumných a výchovno-vzdelávacích programov, posudzovateľskú, oponentskú, poradenskú a konzultačnú činnosť, praxe a stáže študentov, organizovanie vedeckých konferencií a seminárov, výmenu skúseností pri aktivitách medzinárodného charakteru. S Univerzitou Mateja Bela úzko spolupracuje aj pri organizovaní cyklu spoločenských podujatí *Osobnosti*. Jej služby vo veľkej miere využívajú aj pracovníci ústredných orgánov a organizácií štátnej a verejnej správy, samosprávy, výskumných ústavov, bankových a finančných inštitúcií, podnikateľského sektora.

Štátna vedecká knižnica v Banskej Bystrici je priamou pokračovateľkou prvej slovenskej verejnej knižnice na území mesta – Mestskej verejnej knižnice, ktorá bola zriadená 20. 3. 1926, ako jedna z prvých na Slovensku po prijatí Zákona z roku 1919 o verejných obecných knižniciach. Začínala vo veľmi skromných podmienkach. Mesto jej poskytlo malú zasadaciu sieň Mestského domu. Otvorená bola len dva dni v týždni dve hodiny a dve hodiny v každú prvú a tretiu nedeľu v mesiaci. Knižnica mala jedného knihovníka, fond 592 kníh, navštívilo ju ročne 377 čitateľov a realizovala 5.718 výpožičiek. Prvým knihovníkom sa stal **Karol**

Kiszely, kustód Mestského múzea, bývalý gymnaziálny profesor, známy orientalista, člen domácich a zahraničných vedeckých spoločností, ktorý sa od začiatku snažil o transformáciu knižnice na vedeckú. Samostatné priestory získala knižnica až v roku 1935 v budove novopostaveného Učiteľského ústavu na Fučíkovej ulici č. 18 (dnes ulica Františka Švantnera). Točitým schodiskom sa čitateľ dostal do veľkej miestnosti, ktorá slúžila na vypožičiavanie literatúry, aj ako čítareň. Niektoré oddelenia knižnice pôsobili na Kapitulskej ulici – na mieste, kde sa dnes nachádza Diecézny dom Jána Pavla II. V prvých dvoch povojnových rokoch bola knižnica zatvorená, veľká časť fondu sa počas vojny stratila, jediný knihovník K. Kiszely ťažko ochorel a na následky choroby v roku 1947 umrel. Za správcu knižnice a súčasne za archivára mesta a správcu mestského múzea bol vymenovaný profesor obchodnej akadémie **Jozef Karvaš**. V roku 1951 sa knižnica pretransformovala na **Krajskú ľudovú knižnicu** a výrazne sa rozšírila jej činnosť vo vzťahu k čitateľom. Vznikali nové pobočky. K zaujímavým patrili napr. čítareň a požičovňa na železničnej stanici, požičovňa v malom kiosku v mestskom parku, pobočka na kúpalisku. Pravidelne sa organizovalo čítanie rozprávok pre najmenších, čitateľské konferencie, literárne večery. Knižnica sa už vtedy sformovala ako miesto, kde sa obyvatelia mesta radi stretávali. Knižnica v tomto období plnila aj dôležitú úlohu metodického centra pre okresné knižnice bývalého Stredoslovenského kraja. Od roku 1952 bol riaditeľom knižnice **Ján Mičovský**. Prelomovým pre knižnicu, z hľadiska budovania fondov, bol rok 1963. V tomto roku získala právo povinného výtlaku (kníh, časopisov a novín) z celého Československa, čo bolo významným predpokladom pre jej ďalší rozvoj.

V roku 1969 sa riaditeľovi Jánovi Mičovskému podarilo úspešne zavŕšiť snahy Kiszelyho o konštituovanie vedeckej knižnice na pôde mesta. Utvorila sa ako univerzálna štátna vedecká knižnica pre stredné Slovensko s celoslovenskou špecializáciou v odboroch história, elektrotechnika a stavebníctvo. Časť svojich kompetencií postupne presunula na Okresnú knižnicu v Banskej Bystrici – v r. 1974 (dnes Verejná knižnica Mikuláša Kováča) a na Krajskú knižnicu vo Zvolene (v r. 1986). Riaditeľom sa v roku 1973 stal **Ing. Milan Kamenský**, ktorý má zásluhu na komplexnej rekonštrukcii významnej architektonickej pamiatky, budovy bývalého Župného domu, do ktorej sa knižnica presťahovala v roku 1979 a kde sídli dodnes. Možnosť využívať nové, väčšie priestory sa odzrkadlila v rozvoji služieb knižnice, otvorili sa nové študovne, čítarene, knižnica začala vydávať vlastné edičné tituly. V období spoločenských zmien po roku 1989 sa riaditeľkou stala **Mgr. Oľga Kališská**. Bolo to obdobie formovania nového slovenského knižničného systému, ale aj nedostatku finančných prostriedkov na činnosť. Napriek tomu sa podarilo naštartovať projekt informatizácie a internetizácie knižnice. Problémom bola aj strata právnej subjektivity zariadenia.

Od 1. apríla 1999 ŠVK opäť získala právnu subjektivitu a prešla pod priame riadenie Krajského úradu. Toto obdobie je charakteristické aj zložitým procesom úpravy vlastníckych vzťahov k budove knižnice, ktorý sa po náročných rokovaníach ukončil dohodou s jezuitskou rehoľou, ktorá budovu získala v reštitúcii. Ministerstvo kultúry SR budovu odkúpilo pre ŠVK, čím sa vytvorili podmienky

pre ďalšie dobudovanie inštitúcie. Od 1. júla 1999 nastúpila do funkcie riaditeľky **PhDr. Olga Lauková, PhD.** Chátrajúci stav budovy knižnice si vyžiadala jej ďalšiu rekonštrukciu, ktorá od roku 1999 prebieha postupne dodnes. Umožnila vznik nových, moderných študovní, najmä jazykových centier, ktorých dnes v Štátnej vedeckej knižnici v Banskej Bystrici pracuje päť. Najstaršia je **Nemecká študovňa** zriadená pred 16 rokmi v spolupráci s Goethe-inštitútom v Bratislave. Šesť rokov môžu čitatelia využívať služby **Informačného centra USA**, založeného na základe Memoranda o porozumení s Veľvyslanectvom USA v SR a **Centra ruských štúdií**, ktoré vzniklo na základe spolupráce s Veľvyslanectvom Ruskej federácie v SR a Ruským centrom vedy a techniky. Pred piatimi rokmi vzniklo na základe Memoranda o porozumení s British Council na Slovensku **Britské centrum** a v roku 2010 bolo za účasti veľvyslanca Číny otvorené, ako jediné na Slovensku, **Centrum čínskej kultúry** – Window of Shanghai, ktoré pracuje v súčinnosti s jednou z najprestížnejších knižníc sveta – Library of Shanghai.

Činnosť Štátnej vedeckej knižnice v Banskej Bystrici je dlhodobo zameraná na implementáciu najnovších trendov v poskytovaní služieb čitateľom, svojim návštevníkom sa snaží poskytnúť nielen zbierky a knižnično-informačné služby, ale i vytvoriť príjemné a kultivované miesto na trávenie voľného času. Od roku 2005 je na základe Ministerstvom školstva, vedy, výskumu a športu SR udeleného *Osvedčenia o spôsobilosti vykonávať výskum a vývoj* akreditovaným pracoviskom vedy a výskumu. Pracovníci knižnice sa aktívne zapájajú do výskumných projektov najmä v oblasti dejín knižnej kultúry na Slovensku, ale aj v oblasti regionálnych dejín, v oblasti muzikologickej, múzejnej a knižničnej. Výsledky výskumu boli prezentované okrem domácich aj na prestížnych medzinárodných podujatiach, napr. na 5. *Šanghajskom medzinárodnom knižničnom fóre v Číne*, či 17. *medzinárodnej konferencii: Knižnice a informačné zdroje v modernom svete vedy, kultúry, vzdelávania a biznisu na Kryme*. Každoročne knižnica vydá okolo desať edičných titulov – biografických slovníkov, vedeckých zborníkov a monografií, personálnych a tematických bibliografií, zbierok básní a i. Veľká pozornosť je venovaná budovaniu trvalého webového sídla knižnice, ktoré v rámci celoslovenskej súťaže TOPWEBLIB získalo čestné uznanie za kvalitu.

V ostatnom desaťročí sa knižnica vyprofilovala na významné multifunkčné, multikultúrne a knižnično-informačné centrum, napojené na sieť knižníc v rámci EÚ i v ďalších štátoch sveta, najmä v Rusku, Ukrajine, USA a Číne, čo prezentuje aj piatimi jazykovými centrami, vzdelávacím centrom a priestormi na kultúrno-spoločenské aktivity – Galéria v podkroví a Divadlo D44.²⁰⁴

²⁰⁴ **Galéria v podkroví** vznikla v roku 2005 a v súčasnosti predstavuje domácimi i zahraničnými umelcami vyhľadávaný výstavný priestor. Prezentovali sa tu diela významných slovenských výtvarných umelcov – napr. Vincenta Hložníka, Albína Brunovského, legendy slovenskej keramiky Ignáca Bizmayera, koláže Ernesta Svrčka, ale aj práce nových adeptov výtvarného umenia z radov absolventov Katedry výtvarnej tvorby a edukácie UMB. Svoje diela tu vystavovalo aj viacero zahraničných umelcov z Kanady, Japonska, Bulharska, Ruska, Ukrajiny, Grécka a i. Tematické výstavy sa pravidelne konajú aj v átriu knižnice. **Štúdio D44** – komorný divadelný priestor, vznikol uprostred divadelnej sezóny 2005/2006

V roku 2001 sa ako špecializovaný organizačný útvar, stalo súčasťou Štátnej vedeckej knižnice v Banskej Bystrici **Literárne a hudobné múzeum**, ktoré sa svojimi bohatými kultúrno-prezentačnými aktivitami a výsledkami vedeckovýskumnej, zbierkotvornej a organizátorskej činnosti radí medzi popredné múzejné inštitúcie na Slovensku. Vzniklo v 60. rokoch – v období veľmi priaznivom pre rozvoj kultúrnych inštitúcií, keď sa Banská Bystrica formovala ako významné kultúrne centrum. Jeho zriaďovateľom bol Okresný národný výbor, ktorý mu pridelil reprezentatívny objekt v centre mesta na Lazovnej ulici č. 11, ktorý súvisel s literárnou históriou mesta ako pôsobisko štúrovského básnika Jána Bottu. Prechodným sídlom sa stal neskôr objekt pri evanjelickom kostole na Lazovnej ulici č. 44, kde múzeum pôsobilo až do svojho zlúčenia s ŠVK. Múzeum počas svojej existencie získalo do svojich zbierok viac ako 55. 000 zbierkových predmetov a stalo sa vyhľadávaným partnerom pri realizácii literárnych a hudobných programov, zameraných na prezentáciu významných jubileí osobností literárnej a hudobnej kultúry Slovenska i v medzinárodnom kontexte. Oblúbenými v radoch odbornej i laickej verejnosti boli a sú stretnutia s osobnosťami slovenskej i regionálnej kultúry.²⁰⁵

V súčasnosti je súčasťou Literárneho a hudobného múzea päť stálych expozícií: **Múzeum – domov múz**, expozícia **Ľudových hudobných nástrojov na Slovensku**. **Bábkarský salón**, ktorý bol otvorený v nových priestoroch v roku 2010, prezentuje bábkarské tradície banskobystrického regiónu a dokumentuje činnosť takých významných bábkarských rodín ako Stražanovci, Anderleovci a Dušovci. V správe múzea je **Pamätná izba Pavla Tonkoviča** v neďalekých Podkoniciach. V **Pamätnom dome Jozefa Gregora Tajovského v Tajove** je expozícia zameraná nielen na osobnosť Jozefa Gregora Tajovského, ale aj na Hanu Gregorovú a Jozefa Murgaša. K cyklickým podujatiam, na ktorých Literárne a hudobné múzeum participuje a ktoré aj organizačne koordinuje, patria najmä: festival **Literárna Banská Bystrica**, **Burza literárnych talentov**, súťaž v interpretácii poézie a prózy žiakov základných a stredných škôl – **Kováčova Bystrica**. V spolupráci s Úniou žien Slovenska sa každoročne koná festival umeleckého prednesu **Vansovej Lomnička** (v roku 2011 sa uskutočnil už 44 ročník). Pravidelne sa múzeum zapája do aktivít Medzinárodného dňa múzeí, medzinárodného projektu **Noc múzeí a galérií**. Ročne sa v múzeu uskutoční okolo 110 podujatí, na ktorých sa zúčastní približne 4. 500 návštevníkov. Múzeum sa dlhodobo zameriava na skupiny znevýhodnených náv-

v spolupráci s Akadémiou umení v Banskej Bystrici. Krstnými otcami sa stali pedagógovia a vynikajúci herci: Juraj Sarvaš a Jan Přeučil. V centre Banskej Bystrice tak vznikol priestor na divadelnú tvorbu, kde sa ročne odpremiéruje tucet monodram, ktoré pripravia študenti Akadémie umení v Banskej Bystrici.

²⁰⁵ Ide najmä o osobnosti, ktoré si zvlášť vážili činnosť LHM – literáti Mikuláš Kováč, Štefan Žáry, Ján Števec, Ladislav Ballek, Klára Jarunková, Peter Karvaš, Zlata Solivajsová, Ladislav Ťažký. Múzeum často navštevovali aj hudobníci Ján Cikker, Andrej Očenáš, Tibor Andrašovan, Svetozár Stračina, Pavol Tonkovič, Zdenko Mikula a iní. Predmety charakterizujúce ich činnosť, ktoré múzeum darovali, sú dnes neoddeliteľnou súčasťou zbierkového fondu.

števnikov, v čom dosahuje významné úspechy. Pravidelne sa konajú tvorivé dielne, kde pracujú deti i mládež pod dohľadom špeciálneho pedagóga. Pracovníci múzea realizujú prednášky, besedy, vyučovacie hodiny v múzeu, vlastivedné exkurzie, klubové podujatia, koncerty, organizujú odborné semináre a vedecké konferencie. Ako sme už uviedli, pri LHM aktívne pracuje aj literárny klub LITERA 2.

Záverom

Ako každá spoločenská bytosť pri dovŕšení druhej dekády rokov, definitívne vstupuje do *veku dospelosti*, tak 1. júla 2012, dôstojne a s rozhodnosťou vstupuje do tohto veku aj Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici. Zrejme ne jeden z nás, kto takého jubileum prežíval, či len nedávno, alebo pred mnohými rokmi, našiel si chvíľku pristavenia sa. Ešte pred tým ako začal premýšľať nad novými predsavzatiami, v duchu sa zamyslel nad svojimi koreňmi a urobil krátku bilanciu uplynulých rokov. Práve túto funkciu by malo spĺňať svojim obsahom toto kolektívne dielo vo vzťahu k banskobystrickej univerzite a jej predchodkyniam. A tak, hoci publikácia vychádza len v *pracovnej, podkladovej verzii*, menom spoluautorov, pre ktorých uvedené učebné zariadenia predstavujú vlastné pôsobisko a pre viacerých tiež *almamater*, venujeme ju dvadsaťročnej univerzitnej jubilanke a všetkým tým, ktorí k nej prechovávajú blízky vzťah a úctu.

Bohatá a pestrá činnosť, hoci len dvadsaťročnej univerzity a navyše jej predchodkýň, by si určite vyžadovala a zasluhovala podrobnejšie spracovanie či obsiahlejšiu analýzu ako nám dovoľujú okolnosti, naznačené v úvode. Ospravedlňujeme sa preto mnohým nemenovaným svedkom či aktérom uvedených i nespomenutých udalostí, ktoré mali často významný podiel i miesto na celkovom vývoji univerzity alebo predchádzajúcich vysokoškolských zariadení. Našou snahou bolo podať v tejto, doposiaľ i tak najobsiahlejšej publikácii, venovanej Univerzite Mateja Bela, aspoň základný náčrt a ilustráciu výstižnejších známych faktov, udalostí a realít, spojených s históriou, ale tiež aj so súčasnosťou, jubilujúcej univerzity.